

Apoi deodată, ca'ntr'un film, el se topea, și-i lua locul corpul păros al băcanului, cu privirea galeșă, aruncată pe sub gene, cu pielea aspră și picioarele cioturoase, sfârșite prin unghiile acelea îngrozitoare!

„Nu, asta nu trebuie să se întâmple, îmi ziceam aiurită, aș muri de scârbă!“

Și am plâns tot drumul, mica mea Ly, iar bietul bătrân nu stia ce să mă mai întrebe, ca să înțeleagă ceva.

...Peste câte-va zile înapoiam lui Costin, prin tata, inelul său de logodnă, cu aceste rânduri :

„Cu multă părere de rău mă văd nevoită să renunț la un viitor atât de fericit. Dacă ai ținut cât de puțin la mine, nu căuta să-ți lămurești nimic. Atât îți pot spune: nu d-ta ești cauza, ci o idee fixă, o sminteală subită... Voi păstra despre d-ta cea mai neștearsă amintire și ca să ți-o dovedesc, îți împărtășesc hotărârea mea de a rămâne nemăritată tot restul vieții“.

Tatei nu i-am spus niciodată nimic.

Bietul bătrân s'a stins cu părerea de rău de a nu fi putut face nimic pentru tămăduirea mea, de o boală sufletească pe care n'o înțelegea.

Tu însă, draga mea Ly, care-mi cunoști toate cutele sufletului, nu trebuia să rămâi străină nici de ultima mea desamăgire.

Când ai timp caută să ne vedem sau scrie-mi dacă mă primești, ca să sbor eu spre tine.

Te sărut mult, mult de tot, pe zulufii tăi bălai.

LELIA

pentru conformitate

GEORGE CAÏR

VULGARIZARE

Plutarc ne spune că generalul roman Lucullus, a plantat la Roma cireșul, pe care l-a adus, după o bătălie celebră, din orient: copiii care se urcă astăzi în pom ca să-i culeagă fructele, nu știu cui îi datoresc bucuria și grațitudinea. Sunt multe lucruri cu folos pe care le află, citind pe Plutarc; dar zădarnic îi răsfoiești volumele: nici Plutarc nu știe, nici nimeni altul, cine e călugărul care-a adus din China, în scorbura bastonului, cei dinții viermi

de mătăasă. La ce industrie servea ața de mătase, în Cerescul Imperiu? Europeanii au îmbrăcat cu dânsa, între altele, gamba fină a piciorului de femei și deatunci strada e un adevărat și un superior spectacol. Să lăsăm altor popoare mai tinere și mai naive, celelalte lucruri „spirituale“; suntem o civilizație în decadență și e firesc să ne fie agreabile plăcerile decadenței.

Din fericire, cel care ne-a adus în Europa planta cartofului și-a salvat numele în istorie: e Walter Raleigh. Dacă ar fi adevărat însă că obârșia sifilisului ar fi tot din noule Indii, dispariția prețiosului nume al celui dintâi importator, e o lacună și o lacună monstruoasă. Că realitatea-cartof sau realitatea-mătăasă există undeva, asta e de puțin preț. Cel care ne-a interesat la acea realitate, cel care a adus-o în pasta sensibilității noastre, e un creator — e singurul ei creator. Cine-ar îndrăzni să spună că nu Columb e creatorul Americii — ci un simplu vulgarizator al ei?

Mă gândeam la toate astea în săptămâna în care un croniar elementar al unei reviste străine, scria că Remy de Gourmont e un „vulgarizator“ — iar Julien Benda, în cartea lui Belphegor, spunea recent acelaș lucru, despre entomologul Fabre. Sunt fericit că victimele acestei injurii, au fost Fabre și Gourmont; asta mărește sfera cuvântului, asta face dintr'o noțiune rigidă de bibliotecă populară, una elastică, dintr'un cuvânt de dispreț, unul de glorie. Montaigne spune într'un eseu că nu facem altceva decât să ne între-glosăm: „d'auteurs il en est en grand' cherté“. E semnul unei întinse civilizații, nevoia asta de a înlocui natura cu cartea, de a glosa pe ideile celorlalți, pe opera celorlalți: de-aceia esul nici nu există la noi, cum nu există în toată peninsula. Cel dintâi care-a afirmat că universul se construiește din foc, din apă și din pământ, se afla singur în fața naturei. Urmașul lui a fost obligat, înainte de-a afirma ceva, să surpe celace spusese întâi; el nu mai era autor pur: glosă.

Când Emerson spune că Goethe e un reprezentativ al civilizației actuale, în care noțiunile abundă și în care „lumea se întinde ca comerțul american“, el dresează, fără să știe, unul din cele mai nobile medalioane: acel al vulgarizatorului. El a bănuit asta când a scris despre Goethe că nu s'a ridicat totuși în culmea mistică de unde vorbește genul. „La Goethe — spune Emerson — nu există devotamentul pentru adevărul pur; ci pentru adevăr, din dragostea pentru cultură“.

Fără incială, până acum douăzeci de ani, nenumărați savanți s'at plecat, afară din carte, spre viața micilor vietăți din pământ. Réaumur cași Huber, Forel cași Sir John Lubcock, au descoperit viața insectelor și moravurile lor. Fabre a fost însă acela care le-a desinat geografia și le-a construit civilizația. Aportul lui Fabre ca observație, e un miracol; dar nu e tot. Fabre nu e pentru insecte un Columb; e un demiurg și un artist. Cel care a măsurat cel dintâi noule Indii, a fost Americo. Pământul cel

nou poartă cu dreptate numele lui și viața insectelor ar trebui să poarte de-acum încolo numele lui Fabre.

Nu se știe până astăzi, dacă Homer e creatorul Iliadei, sau numai un vulgarizator al ei. Sau mai precis: nu se știe dacă Homer și-a exercitat geniul pe natura vie, sau pe un text. Cine-i va refuza lui Chateaubriand laurul, pentru-că n'a făcut în cea mai bună operă a lui, decât vulgarizarea unui text dintr'o carte didactică de geografie? Ochiul lui n'a cules imaginea d'în natură; a văzut-o în amănuntul cărței de geografie; d'incolo de amănunt. Dela abstracție până la imagină, e toată calea dela natură la artă. Ce-ți pasă de unde iau abstracția ca să-i dau carnea imaginii! Cu polenul, o floare se poate prelungi într'o grădină. Albina, cu acelaș polen, face mierea: să merite și vulgarizarea aceasta, surâsul d-tale de dispreț? Vulgarizatorul, integrează natura, cât mai multă natură. Cartea lui nu e un rezumat; e un extract. Dar opera lui e infinit mai mare și mai fecundă; el ia materia, observația, ipoteza, lucruri cenușii și amorfe, și le îmbracă în inspirația lui, în atitudinea lui, în sensibilitatea lui. Lucrul va putrezi în raft, otova și nesemnificativ; laboratorul naște numai ideea; va trebui să vie altul să priceapă melodia din obiectul amorf, să inventeze placa de gramofon, pentru nemurirea gâtlejului, slova de plumb pentru nemurirea ideii. Vulgarizatorul face dintr'un lucru abject unul agreabil, dintr'o păpușă de doi bani o femeie, dintr'un raport de cifre, o iluzie. Adevăratul matematic nu e Newton: e Poincaré.

Mi se pare că nimic nu-i mai frumos decât să poți asocia cele mai disparate idei, să duci șoseaua de fier între cele mai disparate drumuri. Găsesc în asta o meserie izolată și nobilă. Și câteodată, când visez, îmi pare că n'am făcut decât să deplasez o activitate veche într'un plan nou și că strămoșii, undeva în ulița din Amsterdam sau din Franckfort, făceau acelaș lucru când luau grâul muncit dela moșie, ca să-l vândă în cetate, sub forma sacră a pâneli.

B. FUNDOIANU

